

НАБА ТЕШИЋ
РОДНА ГРУДА

Уредник
Корана Боровић

Наслов оријинала
Nadja Tesich, *Native land*
Brookline Books, Cambridge, Massachusetts 1998.

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад 2024.

Сва права задржана.
Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати у било ком облику без писмене сагласности издавача.

НАБА ТЕШИЋ

Родна грудa

Роман

Превела
Гордана Залад

Појовор и редакција њревода
Славица Гароња

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

ПРВИ ДЕО

ПРВО ПОГЛАВЉЕ

Слетање је протекло глатко, једва приметно, усред веома блиставог и ведрога неба. Царински службеници су били поспани, некако успорени; нико није ни прегледао кофере због експлозива или забрањеног воћа. Нисам могла да приметим никакве знаке неспокојства и унутрашњих тешкоћа које је, узгред, пре неколико месеци поменуо „New York Times“. Није се могло схватити да ли је неодређеност у том чланку била због недостатка информација, или зато што је ова држава премала за њих, да би заслужила више њихове пажње. Ипак, здрав разум ми је говорио да не бринем – царински службеници не делују овако опуштено у време грађанског рата. Око мене жамор ходочасника, чак из далеког Њу Орлеанса и Сан Франциска, који су се упутили да виде долазак Блажене Госпе негде у планинама, даље од обале. Нисам обраћала пажњу на чуда, нити на ходочаснике, јер се у авиону ови путници нису разликовали од обичних туриста; обучени у одела од полиестера, шћућурени, уморни, средњих година. Сада сам их приметила, јер су се сви окупили испод табле с натписом: „ЧУДО ТУРС“, а затим их је један zgodни младић повео ка аутобусу.

Две жене с моје леве стране су вероватно ишле на исту конференцију као и ја, у ствари, била сам сигурна у то, због њиховог изгледа. Обе су изгледале као универзитетске

професорке, одевене у једноставне сукње и блузе, бес-прекорних лица, које сам виђала код социјалних радница и часних сестара. Када сам их питала за конференцију, обе су узвикнуле: „Како сте само знали!?” То је, иначе, само моја дугогодишња пракса и навика процењивања глумаца, посматрања људи, рекох им, изнова примећујући да америчке жене, када су изненађене или усхићене, поскакују горе-доле, драматично узвикујући, вриштећи, чинећи гомилу малих ритуала, који укључују и неколико оних, које је Мерилин Монро довела до савршенства. Пало ми је на памет да су америчке жене у 19. веку, пре појаве филма, имале сасвим другачије држање и другачије покрете, када би биле изненађене. Наравно, и њихова одећа је била другачија, корсети и слично, била сам у праву када сам на мојим часовима инсистирала на костимима, Јулија би глумила другачије у дугој хаљини, а другачије у фармеркама.

Двојица мужева су се појавила у изнајмљеном аутомобилу; и они су били професори, али нису учествовали на конференцији. Без икаквих драматичних покрета или израза на лицу, били су готово неприметни поред својих супруга, иако су били знатно виши од њих. Рекли су да ће они само да возе и лешкаре на сунцу, јер је за њих сувише опасно да се појаве на феминистичкој конференцији. Наравно, шалили су се, али ипак сам знала да су из малог града; у Њујорку нико више није говорио о феминизму као о нечему опасном. Бети и Џон су већ десет година живели у Блумингтону, држави Индијана, а Тереза и Пол су се тамо тек недавно преселили из Саут Бенда.

Било је лепо од њих што су ме повезли до града, који су још Млечани изградили; до њега је водио уски, кривудасти пут уз море, удаљен пет миља. Долазила сам у искушење да кажем да сам овде већ била, али сам се предомислила и уместо тога посматрала море, а и у грудима се појавило неко ишчекивање, осећај који сам кроз заборавила. Скоро петнаест година. Никада у Рагузу нисам долазила овим путем, никада директно из Америке, авионом. А ово је први пут да сам умало употребила свој црвени пасош, имала сам га спремног, али сам се, из неког разлога, у последњем тренутку предомислила. Из ког?

ДРУГО ПОГЛАВЉЕ

Одсела сам у старој трговачкој кући на врху улице, која је била сва у степеницама. Соба је била савршена – сунчана, пространа, са вртом испод и директним погледом на море. Све је било скривено иза зида, невидљиво са улице. Девојка у туристичкој агенцији у Њујорку је све организовала и пронашла ово место, због близине саме конференције и мог одмора; насмејала се, када сам је питала за тренутне политичке проблеме у држави; само гласине, рекла је, заборавите то.

Одмах сам заспала и нисам знала да сам спавала веома дуго. Пробудили су ме мирис кафе и граја деце која се играла напољу. Мој сат је показивао три сата ујутру, али овде је било десет, и сунце је већ веома јако сијало. Мирис кафе је и даље био присутан, али деца су отишла, можда сам их сањала како се играју старе игре које се и ја сећам, *риніе риніе раја*, иде се у круг, а онда се чучне.

Доле, у врту, стари човек је заливао руже и рекао:

„Требало је синоћ затворити капке на прозорима.“

„Да ли је падала киша? Мислила сам да нема кише у мају.“

„Наравно да нема“, насмејао се мом незнању, „али ту су мачке. Нисте их чули?“

Не, синоћ нисам чула ништа, а сада сам била свесна само да сам ужасно гладна. Халапљиво сам појела све што

је његова жена донела, уз шољу веома јаке кафе, скуване на италијански начин.

Жена се насмејала:

„Једеш као мој унук. Донећу ти још“.

Говорила је мелодичним нагласком који ме подсетио на гитаре, мандолине, обалу мора. Леп дијалекат, некако нежан. Запитала сам се како ја звучим њима, тешко је било рећи; тај језик нисам говорила годинама. Скоро га уопште нисам говорила, осим истих, старих речи са мајком, када смо разговарале телефоном. То више није био онај природни језик. Чак и јуче, на аеродрому, држала сам се енглеског и мог америчког пасоша, нисам прешла на српски језик и свој српски пасош, јер нисам морала – имала сам и други.

Када сам појела и последњу кифлу, протегнула сам се поред прозора и посматрала како се две нијансе плаве спајају на хоризонту. Мирис ружа и жбуња испуњавао је собу; опет сам постајала поспана, нисам желела ништа да радим, ни најмањи покрет да направим, конференција ми је била последња ствар на свету, иако је то био званичан разлог због којег сам овде. Позив да учествујем, а потом о томе пишем, стигао је од једне старе колегинице из Бостона, и универзитет је платио пут у име стручног усавршавања, или како год то звали. Други су то константно користили, конференција у Италији, Француској, Мексику, Шпанији, али ја никада нисам била у искушењу да идем, никада ме није привлачило. И ово сад је био позив у последњем тренутку, помало збуњујући, нисам била научник, нити новинар, али Марша је инсистирала да бих

била савршена за то и, наравно, тако сам рекла, зашто да не, размишљајући о мору и овом граду, који сам познавала још као дете.

Овде смо се некад заустављали на један дан, да се одморимо од дугог путовања возом, затим смо ишли бродом до једног острва, удаљеног два сата пловидбе. Мора да сам имала осам година, мајка је изгледала младо на тој слици, на којој смо обе биле обучене у бело, у Рагузи, том старом имену које ми се урезало у памћење. Моја бака га је користила чешће него оно друго, званично име. „Давно, када сам била девојчица, отац ме је повео у Рагузу“, говорила је.

Град Рагуза је био под заштитом, тако је писало у свим туристичким брошурама, није се могло ништа мењати, градити или рушити, једини је на овом простору остао исти, захваљујући дебелим зидинама, капијама и улицама уским попут ходника. До града се стизало аутомобилима, али у њега нису могли да уђу.

Устала сам. Било је време да кренем.

Зграда где се одржавала конференција била је удаљена само неколико минута, смештена у старој вили, попут трговачке куће, изграђена у деветнаестом веку, ван Старог града. Те виле су градили људи који су желели да имају баште, више простора, своју приватност, а то је у средњем веку било немогуће. Једва, као кроз маглу, сећала сам се ноћења у њој – некада је то био омладински хостел.

Нико у вили није био превише млад, осим две локалне девојке задужене за програме, који су били означени великим словима: ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ, Феминистичка

теорија и пракса. Програми су били одштампани на веома скупом беж-розе папиру и требало је да сачувате један примерак за универзитет – кад виде ваше име, плате вам пут. Гледајући имена и теме, изненадила сам се – нису то били писци, већ професорке књижевности и феминизма, научнице које су годинама стицале своје докторате, што није био мој случај. Написала сам неколико драма и предавала о позоришту, али научни радови нису били мој делокруг. Неко је направио грешку. Не би требало да сам овде. Нисам била сигурна шта је та луда Марша из Бостона желела да напишем, сигурно нешто смешно?

Зашто је инсистирала да сам ја, Ана, права особа за то. Права – како? Она је требало да буде овде уместо мене, али се предомислила. Није желела да буде сведок ничему, рекла је, још увек осетљива по том питању.

Моје име, заједно са песникињом из Минесоте и списатељицом из Индије, било је на последњој страници; биле смо планиране да говоримо о „Ја, мени, ми – Женски гласови“. Поново нисам знала шта су желели да урадим, да ли да читам нешто из неке моје драме, или да причам о томе како сам је написала. Зашто су то назвали „Ја, мени, ми“? Нико од учесница није изгледао као Индира из Бомбаја, али тамо подаље, приметила сам Терезу и Бети, обе одевене у набране памучне хаљине, које су им досезале до чланака. Запитала сам се како изгледа песникиња из Минесоте и да ли она зна више о теми „Ја, мени, ми“, када је Бети дотрчала да ми каже да је њихов хотел сјајан и да су им мужеви отишли да обилазе град, а онда ју је друга жена прекинула упитавши је о њеном запослењу. Изговорила је

то *зайослење* на уобичајен начин, тихо, са поштовањем, не смећећи се, благо стиснутих усана, исто као кад бисте питали за болесну стару мајку, *да ли је добро?* Примећивала сам ове ствари и бележила их за моје студенте, дирљиве незналице, а ипак, сваки од њих желео је да режира и буде славан режисер.

Нисам чула шта јој је Бети одговорила. У сали се чуо жамор на француском, немачком и енглеском језику, при чему су очигледно Американке чиниле већину. Ту и тамо чули су се одломци разговора о радним местима, унапређењима, именима овог и оног. Ускоро стиже нека важна феминистичка критичарка, или би требало да је већ овде, али име које су понављали нисам препознала, нити њену књигу о Џуни Барнс. Истина, нису ме интересовали ни критика ни критичари, нити сам разумела њихову страст да истражују, па онда то разлажу у детаље. Ако би сви позоришни критичари нагло умрли, позориште би и даље постојало, рекла сам пре неколико година једном познатом човеку на некој забави; погледао ме је правим убилачким погледом. У суседној просторији, која је претворена у кантину са столовима и столицама, жена у старој дугачкој сукњи правила је кафу за учеснице које су пристизале у великом броју. Око главе је имала белу мараму и неки посебан поглед. То су очи које не виђате у Њујорку, иако су биле довољно обичне – велике, смеђе, округле, али са погледом који је изражавао неку познату изнуреност, који се протезао, досезао далеко и губио у даљини. Те очи сам видела раније код неког другог, али се нисам сетила код кога.

„Ех”, јадиковала је жена. Њена сукња је изгледала ручно шивена, пресијавала се, излизана на месту где је седела. Правила је обичну турску кафу у плавој џезви, премалој за толики број пословних, ефикасних жена, којима се журило. Хтеле су шољицу кафе на брзину, а не да на њу чекају тако проклето дуго. Да бар имају електрични апарат за кафу или два, све би ишло брже, све је могло бити спремно унапред, али такву кафу не пију овде; научнице нису биле спремне за ово, вода није кључала брзо, као у инат, и ту не можете ништа, док вода не прокључа. Онда додате кафу и шећер у једнаким количинама, као што је моја мајка радила, сваки пут исто, деценијама.

Плава џезва је била само за пет шољица кафе; ред жена се повећавао, али су затим многе нестале. Почео је први део конференције.

Замолила сам за шољицу кафе на енглеском, затим сам посматрала како се жена исправља, трља леђа дуж кичме; њене ноге су биле отечене око чланака. Сунђером је орибала судоперу, опрала шоље, а онда јој приђе једна друга жена, очигледно пријатељица, и почеше да причају о деци, како је једно болесно, и како је она смртно забринута. Њена пријатељица је само климнула главом и ускоро су прешле на разговор о дечјим ципелама, школским торбама, колико је све скупо и како деца све униште за шест месеци.

„Али, све се једном похаба”, рекла је друга жена, „укључујући и нас”.

То их је на тренутак натерало на смех, успоставивши неки заједнички поглед на ствари.

„Јебеш овакав живот“, рекла је жена са белом марамом.
„Да“, рече друга, „али то је једини који имаш.“

Схватила сам да су млађе него што изгледају, и осетила кривицу. Много су млађе од мене. О дечјим ципелама и торбама ја никада нисам бринула, моја мајка јесте. Имале су њене покрете, њену мешавину туге и смеха, али њихов говор имао је издужене самогласнике, благе назалне тонове.

Узела сам шољицу кафе и намеравала да је брзо попијем и одем, када сам изненада чула како оне причају о учесницама; уверене да их не разумем. Користиле су сеоске речи да их опишу – ова је била кокошка, она крава, а она трећа патка... Чекала сам, умирући од знатижеље шта ће рећи о мени, која ћу ја животиња постати, и да ли ћу се препознати у њој.

Жудела сам за том једном речју која би ме дефинисала, трајно ме обележила споља, та једноставна реч, које не бих више могла да се отарасим. У Њујорку су ме сматрали за ово или оно, у зависности од мог расположења или изгледа, и онда би рекли: „Ана је глумица, она више воли глумце од нас, Ана није тимски играч, Ана је забавна“. Није толико добро, као кад те назову кравом или патком.

Жене нису ништа рекле о мени. Пошто су исцрпеле тему о животињама и учесницама, сале су да полако пију кафе, уз цигарету, мале гутљаје и дуге паузе – начин на који се овде пије кафе. Уздишући повремено о животу, нашој тужној судбини и младости која пролази у трен ока. Из неког разлога сам помислила на Босну и градове удаљене од мора.

Са места на ком сам стајала и посматрала те жене, њихов разговор учинио ми се поверљив, топао и дубоко привржен. Хтела сам нешто да им кажем, можда да им се придружим, али то би све пореметило, а и боље је да све остане што једноставније – драмска списатељица, Американка (без трага нагласка), жена са обичним именом, не Ана, што би могло бити још и преиспитивано, већ само, Ен.

Натерала сам се да изађем из кухиње, а затим на прсти-ма ушла у велику салу за предавања и села у последњи ред, поред прозора. Испред је једна енергична жена у летњем костиму с пуним уверењем читала рад о Вирџинији Вулф, млатарајући рукама, продорног гласа, али њен говор је био пун теоријских речи и имена, попут Дериде, Барта и тако даље; термини *позиција субјекта*, *деконструкција*, *означиоци*, *означавалац*, све више су постајали као неко мумлање, једнолично брујање и убрзо сам одустала од покушаја да схватим шта говори и погледом одлутала кроз прозор, кроз који се осећао јак мирис жбуња. То ми је била стара навика, још из детињства, да се повучем, нестанем, и нико никада то није примећивао, чак ни ја, осим што сам била свесна одређених рупа у сећању. У једном тренутку оставила сам жену у друштву Вирџиније Вулф и ушла у другу конференцијску салу, мању, где се говорило на француском. Схватила сам да слушам нешто што има неке везе са Маргерит Дирас, чија сам дела познавала, јер говорим француски, али опет, речи које је говорница користила да опише Дирас биле су незанимљиве, са много грубих тонова, и одбијале су се од мене без одјека. Уместо тога, сетила сам се праве Дирасове и колико је била

забавна у вези са свим у њеном животу, њеног пића, њене љубави према младићима и како је пребацивала канале на телевизору без осећаја задовољства, јер је све било исто, једна иста велика потеря аутомобилима на ноћном програму телевизије. То мора да је било пре три године.

Опет сам одлутала хипнотисана једрилицом на хоризонту. Светлост се пресијавала на површини воде, брод се померио удесно, затим улево, па се зауставио. Кад год сам близу воде, прсти ми имају укус соли. Одједном, имам деветнаест година, можда двадесет.

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ

Пробудио ме мачији мјаук, звук попут дечјег плача. Била сам сигурна да су то болесна деца, док нисам чула некога како виче – шиц!, а затим просипа воду по њима. Болна кукњава престала је у једном кратком завијању. Власник је заливао руже, сада је погледао према горе.

„Поново ниси затворила капке“, рекао је. „Јеси ли уопште спавала?“

„Да“, рекла сам, „добро сам спавала. Шта се десило?“

„Мачке су ноћас биле неподношљиве.“

Користио је старомодан израз за оно што су радиле, називао је то *ѿерањем*.

„У терању су“, рекао је, „ово је њихов месец.“

Онда је причао о инсектима, гуштерима, страстvenом парењу шкорпиона и змија и како у башти у ово доба увек проналази змијин свлак, јер је мај био време за њихову љубав. Нисам много знала о змијама, како се паре, али идеја да једноставно оставе своју стару кожу на земљи, звучала је задивљујуће, иако се то редовно догађало, без икаквог напора с њихове стране.

У башти ми је показао тај свлак, сивкасту, суву кожу, са интересантном шаром на њој. Била сам у искушењу, али нисам се усудила да га питам да ми је да. Могао би помислити да сам чудна, а и шта бих радила са том кожом, осим да се у Њујорку хвалим пред својим синовима. Хтео је да ми

детаљно исприча о својим покушајима да узгоји одређени тип жуте руже, која је била веома крупна, савршена, једино није мирисала. Насмејао се и рекао да можда не може да осећа мирис тако оштро као некада када је био млад.

„Сваког дана изгубим понешто. Помириши је”, рекао је.

Жута ружа је била лепша од осталих, са тамножутим бојом у средини и тек мало љубичасте. Њене латице су биле сјајне, била је дивна, али није мирисала. Нимало. Није било до његових година. Можда се нешто изгубило у процесу усавршавања руже, као код оних великих парадајаза у Њујорку и другог воћа из супермаркета. Схватила сам да размишљам о Терези, високој, плавокосој, такође савршеној жени.

„Како се ово зове?”, питала сам га за жбун који је растао свуда у башти и по целом граду. Бели цветови су имали веома јак, слadak мирис, од ког сам дуго спавала.

„Ох, то је мирта”, рекао је. „Не мораш је заливати. Дивља је. Знаш, Грци су писали о њој.”

„Да”, сетила сам се, „мирта и мед, то су богови волели.”

„Знали су како да живе”, рекао је. „Зар не?”

Био је висок, мршав, правих леђа, нагађала сам да има око седамдесет година. Када би се насмејао и намигнуо ми, у њему сам видела младића, живео је пуним плућима, укључујући и приче о љубавним авантурама. Нешто попут сећања на ту жељу још увек је лебдело око њега и његове супруге, згодне тамнопуте жене која ми је донела доручак на везеном столњаку са малим ружама и лишћем.

Послужавник за доручак био је од старог сребра, баш као и мајчин, чипкани подметачи су били исти, чак је и